

24. Vöttünk 2 font túrót 2 sustákkal.

25. Sert s éget bort, másfél forint árrát.

Mindezek egy summában tesznek 133 forintot.

Mindezekon kívül az, mi az konyhára kívántatott, mindeneket adtunk, az mit lehetett; ezeken kívül tudja kglmetek, s mennyi dolgunk mulása és káraink voltak, mind szénafüveinkben, sarjas kerteinkben, hogy két ennyire mernénk szólani; azonkívül mennyi barmaink vonták az vizet az hegybe, jól tudja kegyelmetek. Alázatosan kérjük kglmeteket szegény két falustól, vegye igazolásban kglmetek, mivel ilyen nyomorú földön lakunk, melyet kegyelme-tek jól tud.“

(Eredetije Udvarhelymegye levéltárában.)

Közli: *Dr. Lukinich Imre.*

Erdélyi Muzeum-Egylet.

I. Szakosztályi vál. ülés május 20-án.

Az E. M. E. bölcelet, nyelv- és történettudományi szakosztálya f. é. május 20-án d. u. 4 órakor vál. ülést tartott, melynek főtárgya a közgyűlés előkészítése s főkép a számadások megvizsgálása volt.

1. *Szamosi* János elnök, mint pénztárkezelő, beterjesztvén a m. é. számadásokat, azok tételről-tételre megvizsgáltatván s az okmányokkal összehasonlítottatván, minden a legpontosabb rendben találtatott s a felmentvény megadásra ajánlatott.

2. *Szádeczky* Lajos titkár előterjesztvén a szakosztály m. é. működéséről szóló jelentését: elfogadtatott.

3. Elnök, mint pénztárnok indítványára elhatározott, hogy a tavalyi költségvetés keretén gazdálkodjunk ez idén is, de mert a dotatio visszaállítása lehetővé teszi, az értekezések tiszteletdíja ezután a régi alapra (ívenként 48 korona) helyeztessék vissza.

II. Szakosztályi közgyűlés.

Szakosztályunk május 20-án d. u. 5 órakor tartotta évi közgyűlését dr. *Szamosi* János elnöklete alatt.

1. Az elnöki megnyitó után *Szádeczky* Lajos titkár olvasta fel a választmánynak a múlt évi működésről szóló következő jelentését:

Tisztelt Közgyűlés!

Épen 20° esztendeje lesz a jövő őszön, hogy az E. M. E. kebelében szakosztályunk (1883. okt. 18.) megalakult. Bölesőjénél állottak, mint elnök Homann Otto, alelnök Felméry Lajos, titkár Schilling Lajos s választmányi tagokul: Ferenczi Zoltán, Hegedüs István és Szamosi János.

20 év elég nagy idő az emberi kor mulandó sorsa keretében. Az alapító vezér-férfiak ketteje (elnök és alelnök) azóta elköltözött az örök életbe, ketten a fővárosban folytatják tevékenységüket; közöttünk a hatból ketten maradtak képviselni a continuitast, az alapítók hagyományait. Egyik épen jelenlegi elnökünk, *Szamosi János*, a ki immár 16 éve (1887. elejétől) áll szakosztályunk élén, a másik a szakosztály első titkára, *Schilling Lajos* jelenleg is ig. vál. tagunk.

E 20 év alatt a szakosztályunk fejlődésében a legnagyobb lépés tagadhatatlanul az volt, midőn évi „*kiadványai*“-t, mely eleinte évenként 4—4 füzetben 20—22 íven jelent meg, rendes havi folyóíráttá alakította át. Midőn, a társulat második titkára, *Hegedüs István* erre nézve az 1887. jun. közgyűlésen indítványt tett: az indítvány pénzügyi nehézségek miatt leszavaztatott.

Az eszme 1892-ben valósult meg. *Szinnyei* József kezdette a szerkesztést az új alapon, de csakhamar (1893-ban) ő is a fővárosba költözvén, a fentartás és tovább fejlesztés munkája azokra maradt, kiknek azóta a szakosztály bizalmából annak ügyeit intéznünk kellett.

A kiterjedtebb munkakörhöz legelőbb is biztosabb és szélesebb alapot kellett teremtenünk s ezt részint taggyűjtés által óhajtottuk elérni, minek következtében a szakosztály tagjai számát az eddiginek kétszeresére szaporítottuk, részint azért, hogy módosított ügyrendünk alapján a választmányt az addigi három (titzviselőkkel együtt 6) számról 15 (a tisztviselőkkel együtt 18) főre emeltük fel.

Ezen az alapon működünk immár tizedik esztendeje.

Ez új decenniumnak tavalyi (9-ik) esztendeje a nehezebb évek közé tartozott. 1901-ről 300 korona deficizzel kezdtünk a gazdálkodást s 1902-re 400 koronával leszállított átalánnyal. De igyekeztünk úgy takarékoskodni, hogy folyóíratunk e miatt ne szenvedjen. Inkább a személyi illetékeket s a honorariumot szállítottuk le. És ezzel sikerült az egyensúlyt megtartani.

Szellemi munkánkon a rossz gazdasági esztendő nem hagyott mélyebb nyomot. Folyóíratunk minden hónapban megjelent, 3½ ívnyi terjedelemben, összesen 32 íven (516 oldal). Közöltünk 23 értekezést, 33 közleményben; az irodalmi szemlében 24 hazai és 10 külföldi munkáról ismertetést és bírálatot; a különfélék között 45 kisebb közleményt és a hivatalos értesítéseket. Az értekezések között nevezetesebbek: gróf *Kun* Géza dr. rajza Budapestről 1820-

ban és Wesselényi Miklós emlékééről írt tanulmánya. *Kiss* Ernő Vörösmarty levelezéseit, majd Bölöni Farkas Sándor naplójegyzeteit ismertette az 1834—35-iki erdélyi országgyűlésről. Közöltünk egy szép 1604-iki egykorú verset Bocskay Istvánról; *Pór* Antal jeles kritikai tanulmányát a magyar Anjouk igényeiről a lengyel trónra; *Komáromy* Andor érdekes ismertetését a kolozsvári polgári konyháról a XVI. században. Dr. *Moldován* Gergely, „a román katona lelki világá”-ról írt becses néprajzi tanulmányt; dr. *Versényi* György kolosi Török Istvánt, a XVII. évszázadnak egyik érdemes költőjét jellemezte és szólaltatta meg, majd Szentmártoni Bodó János, ugyancsak egy elfeledett XVII. sz. erdélyi költő emlékét újította fel; *Téglás* Gábor újabb régészeti adalékokat közölt Dacia különböző határállomásairól; majd Dácia felíratánához két évtized óta folytatott régészeti tanulmányai eredményeit adta öt közleményben; *Jármy* József megírta II. Rákóczy György szászfenesi csatája hadászati történetét és megállapította a vitéz fejedelem megsebesülésének és halálának körülményeit; dr. *Erdélyi* Károly egy Erdélyben élt tudós jezsuitának Bzenszky Rudolfnak életét és történelmi műveit ismertette; *Becze* Antal az 1670—71-iki pestis járványnak Csíksban való pusztítását vázolta. A szerkesztő itt adta „A székelyek történelmi intézményeiről” írt, a székely congressus megnyitó előadásául szolgáló tanulmányát; dr. *Rencz* János Petőfi költészetének méltatásáról írt nagyobb tanulmányt. Kanyaró Ferencz, Koncz József, Wertner Mór s mások írtak még kisebb-nagyobb értekezéseket.

Mindezek a tanulmányok méltán helyet foglalhatnak bármely tudományos folyóiratban, de mert legtöbbször hazarészünk multjának, történetének, régészetének, népének ismertetésével foglalkoznak, első sorban is annak az egyesületnek folyóiratában van helyük, a mely Erdélyben a „honismertetés” czéljából alakult.

Ezek képezték felolvasó üléseink tárgyait is.

Tagjaink száma lassan bár, de szaporodott. Több tagot az által vesztettünk el, hogy átléptek az anyaegyesületbe. Ma m. e. 300 fizető tagja van az egyesületnek, jöllehet a több évi tagsági díjjal hátrálékosokat töröltük a tagok sorából. A 4-ik száz az egyesület igazgató, alapító és redes tagjaiból s a csereviszonyban levő egyesületekből kerül ki úgy, hogy az „Erdélyi Múzeumot” évek óta 450 példányban nyomatjuk.

Ezeket jelenthetjük a szakosztály múlt évi szellemi mozgalmairól. Az anyagiakról szólva, a pénztári jelentés szerint a múlt évi számadás m. é. 300 korona deficizzel záratott le.

Visszapillantván a múlt évre, megelégedéssel constatálhatjuk, hogy a lejobb szállított anyagi erő mellett is megtartottuk a szakosztályt az előbbi színvonalon és a teljesített kötelesség nyugodt öntudatával tettük le a 3 éves mandatum lejártával tisztünket és

adjuk át a szakosztály ügyei intézését azoknak, kiket a megejtendő választáson a közgyűlés a szakosztály ügyei vezetésével megbízni fog.

2. A választmány jelentése a számadások megvizsgálásáról tudomásul vétetett s a pénztárt kezelő elnöknek a felmentvény megadatván, önzetlen fáradozásáért köszönet szavaztatott.

3. A költségvetés a tavalyi alapján és tételei szerint állapított meg, az értekezések tiszteletdíja a régi alapra (ívenként 48 kor.) emeltetett.

4. Az elnökség — a három éves cyklus letelvén — tisztéről leköszönt s az új választás *Fazekas József* körelnöktele, *Szilasi Móricz* és *Versényi György* tagokból álló szavazatszedő-bizottság előtt titkos szavazattal megejtetvén, a következő három évre megválasztottak: elnöknek dr. *Szamosi János*, alelnöknek dr. *Márki Sándor*, titkárnak dr. *Szádeczky Lajos*. A szabály szerint kilépő választmányi tagok (u. m. dr. *Farkas Lajos*, dr. *Nagy Károly*, dr. *Schilling Lajos*, dr. *Schneller István* és dr. *Széchy Károly*) újra megválasztottak az 1903—1905 évkörre. Szakosztályi képviselőkül választottak: dr. *Schneller István* és dr. *Versényi György*.

III. Egyesületi közgyűlés május 21-én.

Az E. M. E. május 21-én d. e. 10 órakor tartotta közgyűlését az egyetem dísztermében gróf *Esterházy Kálmán* elnöktele alatt.

1. Gr. *Esterházy Kálmán* megnyitó beszéde után

2. Dr. *Szádeczky Lajos* titkár olvasta fel az ig. választmány következő jelentését az egyesület múlt évi működéséről:

Az E. M. E. fennállásának és működésének 43-ik évét zárta le a múlt esztendővel.

Az egyesület fennállásának félszázada felé közeledvén, az ig. választmány fokozott erélyvel és buzgalommal törekedett arra, hogy az egyesület tevékenységét gátló akadályokat elhárítsa és megszerezze első sorban a szükséges anyagi eszközöket, gazdagítsa, kiegészítse gyűjteményeit s élénkítse a szellemi tevékenységet.

Múlt évi jelentésünkben előadtuk, hogy minő lépéseket tettünk a kormánynál és a képviselőháznál abból a célból, hogy az egyesület, mint országos intézmény magas hivatásának teljesítése érdekében államsegélyvel támogattassék. Jelentettük azt is, hogy jóaka-

ratú biztatásnál egyebet el nem értünk, 1902-re államsegélyt nem nyertünk.

Méltányos és jogos kívánságunk sürgetését azonban az 1902. évfolyamán sem hagytuk abba. Újabb felterjesztést intéztünk a vallás- és közoktatásügyi, úgyszintén a pénzügyminiszteriumhoz. És örömmel jelenthetjük, hogy nem történt hiába.

A muzeumok és könyvtárak orsz. felügyelősége (mint a közoktatásügyi miniszteriumnak múzeum ügyekben tanácsadó testülete, jóllehet egyesületünk nem tartozik annak felügyelősége alá, mert attól teljesen független autonom egyesület), méltányolván jogos kívánságunkat, a közoktatásügyi minister úr felhívására kedvező véleményt adott kérésünk felől s már 1901-iki jelentésében 100,000 korona évi államsegélyt javasolt adni az erdélyi országos muzeumnak és a Torma Zsófia irodalmi hagyatéka megvételét is ajánlotta muzeumunk számára.

Ezek alapján az állami költségvetésbe a most folyó 1903-ik évre tényleg fel is vétetett 15,000 korona, melynek élvezetébe azonban az állami költségvetés megrekedése következtében eddig nem juthattunk s így költségvetésünkben a jelen évben is egyelőre csak saját régi alaptőkénk megesappant kamataira támaszkodhatunk.

Pedig az egyesület jövedelme a múlt év folyamán újabb kamatvesztéseget szenvedett a 173,000 frt. értékű regale kártalanítási kötvények és ezüst járadék érték-papírok kicserélése következtében; úgy annyira, hogy míg 1900—1902-re 18,412 korona 48 fillérre vehettük fel költségvetésünkbe az értékpapírok kamatait (bár a múlt év derekán történt convertálás következtében ez már a múlt évre is megesappant), a folyó 1903. évre már csak 17.224 korona kamatot (tehát 1188 k. 48 fillérrel kevesebbet) vehetünk fel költségvetésünkbe az érték-papírok után, mint a megelőző években.

A kamatláb leszállítás egyik oka költségvetésünk egyensúlya megzavarodásának. A másik ok az, hogy míg jövedelmeink apadtak, addig az egyesülettel szemben támasztott igények növekedtek. Az ig. választmánynak nem csekély gondot okozott a méltányos kívánságokat az egyesület teherviselési képességével összeegyeztetni.

Az egyensúly helyreállításával jelenleg beterjesztendő költségvetésünk sem dicsekedhet. Még egy évre elodázhatónak tartjuk a régi keretben gazdálkodást, hogy tetemes leszállításokkal ne bénít-

suk meg a táruk és szakosztályok működését. De hangsúlyoznunk kell, hogy jövő évre az államsegély felhasználásával, vagy a nélkül is, a költségvetésben vissza kell állítanunk az egyensúlyt s el kell enyésztenünk minden mutatkozó hiányt, a mely jelenlegi költség-előirányzatunkban 4411 korona 67 fillér összegre rug.

Ennek megokolására fel kell említenünk, hogy legközelebb is merültek fel olyan kiadások, melyek elől kitérni nem lehetett. Ezek közül a két legnagyobbat említjük csak meg, melyek muzeumainkat tetemesen gazdagították ugyan, de nagy anyagi áldozattal is jártak.

Egy erdélyi aranyműves eladóvá tette 30 éven át szerzett régiség gyűjteményét, melynek legnagyobb része nagybecsű erdélyi régiségekből áll; az E. M. E. ig. választmánya a régiségtár igazgatója előterjesztésére erkölcsi kötelességének tartotta eme hazai régiséget megszerezni, bár azok 8000 koronába kerültek. Az aranyalap kamatait kívánja erre 1903-ban felhasználni.

A másik nagy szerzemény egy 10,000 darabból álló állattani gyűjtemény megvétele volt, Előpatakról, melyet Clement Róbert ottani fényképész és gyűjtő 25 éven át nagy fáradsággal szedett össze. Mint erdélyi s egy vidéknek faunáját magában foglaló gyűjtemény, nagy tudományos értékű s az érette adott 5000 koronát nagyon megéri. Az állattár kölesönképpen kapta az egyesülettől ez összeget s a 6-ik ezer koronát a beszállítás és elhelyezés költségeire.

Az erdélyi országos muzeum táruk máskülönbben a költségvetés keretében szaporították és okmányok által gyarapították a gyűjteményeket, mint arról a táruk igazgatói jelentéseikben megemlékeznek.

Az ig. választmány az anyagi ügyek rendezése céljából erélyesen hozzá látott a régi számadások és a hátrálékos alapítványok tisztázásához is. Ebből a célból m. év május elején felkérte dr. Menyhárt Gáspár ügyvéd urat, hogy a régi ügyésznek Tompa Károlynak örököseivel és utódaival Orbay Lajos ügyvéddel lépjen érintkezésbe és a számadás könyvek és akták alapján tisztázza az egyesület követeléseit.

Menyhárt-ügyvéd úr már a jun. vál. ülésen jelentést tett a befizetetlen alapítványok ügyéről s ennek alapján felhatalmazást nyert az egyes alapítókkal szemben megindítani a törvényes keresetet s a Tompa Károly örököseivel szemben is érvényesíteni az

egyesület jogos követeléseit. Ennek alapján dr. Menyhárt Gáspár jelentést tett a nov. havi vál. ülésen, hogy az egyesületnek a Tompa örökösökkel szemben m. e. 2000 korona követelése van, melynek 3 év alatt törlesztését Tompa Arthur hajlandó elvállalni. A szerződés erről meg is kötött.

A hátrálékos alapítványok behajtása is megkezdett s ennek némi eredménye már mutatkozott is néhány alapítvány befizetésében.

Az egyesület bevételében nagyobb változás nem történt.

Személyváltozást az egyesület kinevezett alkalmazottjai között egyet kell regisztrálnunk. Az állattár segédjére *dr. Bálint Sándor* 1901. őszén megváltván az intézettől, helyébe 1902. áprilisában *dr. Pataki Zoltán*, majd az ő tanársegéddé történt kineveztetése után 1902. szept. folyamán *dr. Führer Lajos* alkalmaztatott ideiglenesen örsegédül az állattárban.

Az egyesület szellemi életének nyilvánulásairól a szakosztályok tesznek jelentést. Az ügykezelésről megemlítendő, hogy az 1902-ik év folyamán tartottunk 10 rendes ig. vál. ülést, melynek tárgyai 168 pontban vannak följegyezve a vál. jegyzőkönyveiben. A beérkezett és elintézett ügydarabok száma 196.

Részt vettünk a Wesselényi Miklós báró zilahi szobrának, Mátyás király kolozsvári szobrának, Salamon Ferencz Budapesten az Akadémia előtt felállított mellszobrának leleplezésén, az E. K. E. néprajzi muzeuma megnyitásának s a Nemzeti Múzeum száz éves fennállása jubileumának ünnepélyein.

A választmány általánosságban még csak azt jelentheti, hogy fokozott tevékenységgel törekedett arra, hogy az egyesület a maga elé tűzött feladatnak megfelelhessen. Ebben a törekvésében némi támogatást nyert a nagyközönség részéről is, melynek érdeklődése ismét ébredezni kezd az egyesület iránt; mutatkozik ez a tagok szaporodásában s a tárak számára tett adományok gyarapodásában.

Az erkölcsi elismerés nyilvánult meg a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister úr amaz elhatározásában is, hogy a Mátyás-szobor leleplezése alkalmával tíz olajfestményt állami létbe helyezett egyesületünknel, hogy az egy szép művészeti múzeum alapjául szolgáljon. Vajha minél előbb a megfelelő múzeum helyiség építése követné az örvendetes kezdetet. Erre vonatkozó kérésünkre kitérő feleletet kaptunk.

Reméljük azonban, hogy a folyó év meghozza az anyagi kibontakozást, az államsegély által s a jövő évek meghozzák egyéb jogos igényeink teljesítését, a muzeum-egylet közelgő félszázados jubileumát örvendetes visszaemlékezéssel a multra s bizalommal a jövő iránt fogjuk megülni.

A tagok nyilvántartása érdekében elhatároztuk a névkönyv összeállítását az egyesület alapításától fogva.

3. *Br. Mannsberg* Sándor olvasta fel a számvizsgáló bizottság jelentését a m. é. zárszámadásról és a pénztár állásáról, mely szerint az E. M. E.

1902. évi összes bevételei 35,052 k. 17 f.-nek

1902. évi összes kiadásai 44,108 k. 03 f.-nek

felelnek meg, úgy hogy az 1902. tulkiadás . 9,055 k. 86 fillért, azaz kilencezerötvenöt korona nyolczvanhat fillért teszen.

Az alaptókérről és egyes alapokról vezetett számlák egyenlegei 1902. december 31-én a következők voltak:

	Értékpapirokban.	Készpénzben.	Összesen.
1. Országház alap . . .	66,300 k. +	2,371 k. 86 f. =	68,671 k. 86 f.
2. Alaptőke	458,600 k. +	7,618 k. 93 f. =	466,218 k. 93 f.
3. Aranyalap	18,400 k. +	21,127 k. 04 f. =	39,527 k. 04 f.
4. Haynald-alap			
5. Természethistóriai díjalap	2,400 k. +	6,713 k. 61 f. =	9,113 k. 61 f.
6. Forgótőke alap		2,824 k. 10 f. =	2,824 k. 10 f.
7. Kovács Sámuel díjalap		2,410 k. 45 f. =	2,410 k. 45 f.
	<u>545,700 k. +</u>	<u>43,065 k. 99 f. =</u>	<u>588,765 k. 99 f.</u>

Következtek a táruk igazgatóinak és a vizsgáló bizottságoknak jelentései és pedig

4. *Dr. Erdélyi Pál* (alább közölt) jelentése a könyvtárról.

5. *Dr. Pisztóry Mór* és *Virányi István* jelentése a könyvtár megvizsgálásáról.

6. *Dr. Apáthy Istváné* az állattárról.

7. *Dr. Lőte József* és *dr. Jakabházy Zsigmond* jelentése az állattár megvizsgálásáról.

8. *Dr. Szüdeczky Gyuláé* az ásványtárról.

9. *Dr. Klug Lipót* és *dr. Nyiredi Géza* jelentése az ásványtár megvizsgálásáról.

10. *Dr. Richter Aladaré* a növénytárról.

11. *Dr. Buday* Kálmán és *dr. Fabinyi* Rudolf jelentése a növénytár megvizsgálásáról.

12. *Dr. Pósta* Béláé az érem- és régiségtárról (a mely alább közöltetik.)

13. *Kovács* Ede és *dr. Szabó* Sámuel jelentése a régiségtár megvizsgálásáról.

14. A szakosztályok működéséről *Szádeczky* Lajos és *Jakabházy* Zsigmond titkárok terjesztették elő jelentéseiket.

15. *Dr. Békésy* Károly pénztárnok előterjesztése alapján a költségvetés 1903. évre a következőkép állapított meg:

B e v é t e l :

	Korona	fillér.
Értékpapírok kamatai	17224	—
Jelzálogkölcsonök kamatai	1680	—
Alapítványi kamat	10	—
Tagsági díjak	600	—
Az országházalap egy évi kamata	2765	44
Az alaptőke készpénzének kamata	250	—
Állami járulék	10000	—
Összes bevétel	32529	44

K i a d á s :

	Korona	fillér.
1902. évi túlkiadás (9055-86-ból kölcsön 5044-19)	4011	67
	Kor.	fl.
A szakosztályoknak { Az orv.-term.-tud. szakosztálynak	4400	—
{ A bölcs., nyelv.-tud. „	4000	8400 —
A tára knak { A könyvtárnak dologi kiadásokra	4000	—
{ „ személyi „	3420	—
{ A régiségtárnak dologi kiadásokra	1800	—
{ „ személyi „	1500	—
{ Az Esterházy-alap kamatai	400	—
{ Az ásványtárnak dologi kiadásokra	1800	—
{ „ személyi „	1500	—
{ Az állattárnak dologi kiadásokra	1800	—
{ „ személyi „	2000	—
{ A növénytárnak dologi „	1800	—
{ „ személyi „	1500	21520 —
Központi igazgatás { A titkár tiszteletdíja	800	—
{ Titkári irtoknak	360	—
{ A pénztárnok fizetése	1000	—
{ Igazgatás	300	2460 —

	Korona	fillér.
Rendkívüliekre	800	—
László J. kegydíja	820	—
Torma Zsófia műveinek kiadásaira.	500	—
Forgó tőkére	1000	—
Kamatveszteség	600	—
Összesen	40111	67
Hiány	7582	23

A gyűjteményeknek az „Építési aranyalpból“ adott kölcsönök az 1902. év végén :

	Kor.	fillér.		
A régiségtárnál	1600	—		
A könyvtárnál	1444	19		
A növénytárnál	2000	—	5044	19
Javaslatba hozatik az állattárnak			6000	—
			11044	19
Törlesztés a régiségtártól 1903 folyamán	400	—		
A könyvtártól	800	—		
A növénytártól	500	—		
Az állattártól	1200	—	2900	—
Fennmaradó kölcsön 1903. végén			8144	19

A költségvetés megállapításával kapcsolatban a közgyűlés útasította az ig. választmányt, hogy jövőre normalis költségvetést terjeszzen elő.

Elhatározta azt is, hogy a jelen évre az építési aranyalap kamatait a régiségtárnak kívánja kiadatni s e felől felterjesztést intéz a közoktatásügyi m. k. ministerhez.

A választások során

16. ügyészszé közfelkiáltással megválasztott *dr. Menyhárt Gáspár* ;

17. ellenőrré a visszalépett *dr. Farkas Gyula* helyébe *Kovács Ede* igazgatósági tag ;

18. a szabály szerint kilépő választmányi tagok helyébe titkos szavazással *dr. Fabinyi Rudolf*, *dr. Farkas Lajos* (régí) és *dr. Gidófalvy István* és *dr. Tutsek Sándor* (új vál. tagok) az 1903—1905-iki évekre.

Melléletek.

Tisztelt Közgyűlés!

Az elmúlt 1902. évről szóló jelentésem két irányban fog tájékoztatni. Beszámolok 1. arról, hogy mint gyarapodtunk és mint dolgoztunk a mindennapi szükség és forgalom érdekében és 2. arról, hogy mit tettünk a múlt tapasztalásain okulva, a jövőendő biztosítására és arra, hogy a czímünkben megnevezett fogalomnak testet adjunk és azt tartalommal lássuk el.

A gyarapodás mérlegét a következő adatok tüntetik föl:

1902. évben vásárlás útján szereztünk . . .	461 köt.
„ „ köteles példányban bekebeleztünk	2586 „
„ „ ajándékba kaptunk	1907 „

és pedig, az utolsó tétel részletezéseül:

ajándékok	1265 mű, 1636 köt. ill. füz.
cserében a) a bölcs. stb. szakosztálytól	9 „ 44 „ „ „
b) az orv.term.-t. „	35 „ 222 „ „ „
c) alkalmi cserében	3 „ 5 „ „ „
	<hr/>
	együtt 1907 füzet.

végző összegül az egész év gyarapodása 2985 mű, 4954 köt. ill., füzet

Pénzünk az idén is kevés volt, nem is nagyon vásárolhattunk. Javadalmamat még nyomja az 1901. évi kölcsön, melyet az idén is rendesen törlesztettem, mely után az 5°.₀-os kamatot az idén is fizettem. Javadalmam második fele és pedig a nagyobb fele, le van kötve a folytatásos és gyűjteményes művek beszerzésére, a szabadon maradó rész pedig oly kicsiny, hogy abból alig gondolhatok rendszeres vásárlásra, az anyagnak öntudatos kiegészítésére és a gyűjteménynek szükséges fejlesztésére. Ha mégis valamivel kedvezőbb az idej vásárlások mértéke, legalább adatai szerint, annak az az oka, hogy hirlapgyűjteményünk kiegészítésére alkalmas vásárt tudtam csapni, megvevén ama makulatura gyanánt kiselejtezett hirlapokat, a melyeket a Kaszinó eladott. Megvettem másod kézből és természetesen nem makulatura árban. Kénytelen voltam azonban elereszteni egy hosszú sorát a vételre felajánlott könyvtári daraboknak, mert pénzem nem volt. Ezt csak azért említem meg, nehogy esetleg szememre hányhassák, hogy nem volt érzékem a fölajánlott tárgyak becese iránt. Itt, a nyilvánosság előtt kell már előre megtennem azt a szomorú vallomást, hogy alapszabályszerű és intézményszerű köteleltségemet pénztelenség miatt nem teljesíthettem abban a mértékben, mint arra alkalmam volt, a mint azt szerettem

volna, a mint azt a könyvtár érdekében teljesítenem kellett volna. Nem tudom, megértik-e ily vallomásnak a keserűségét azok a felebarátaink, a kik bizalommal hozzák be eladóvá tett emlék- és kegyeleti tárgyaikat, a kik abban a jóhiszemben élnek, hogy hazafias kötelességet teljesítenek, a mikor ezt teszik, de azt tudom, hogy a mult tapasztalatai után korlátozott pénzügyi helyzetem miatt lemondóan kell őket tovább igazítanom. De én érzem, hogy ily vallomás ítélet magunk fölött, hogy ez egyben vallomás élheteatlenségünk felől s védekezem, noha megint csak nekem adott az idő igazat, igazat azért, a mit tavalyi jelentésemben elmondottam. „Idő a nagy mester! Ez egy generációt természet rendje szerint eltemet, mondja Kőlcsey — s a következőben eléri célját... A bölcs késő öregségében is elülteti a fát, noha hasznával maga nem élhet: de érti, miképen az rendes időre megnő s unokáját gyümölcsessel enyhíti“. Így teszen a bölcs s úgy teszen a szegény, a mint mi teszünk. Az idő, ha elfoly felettünk, ne ítélje el könyvtárunkat! A ki szegény gazda kenyerét eszi, sóttalanul eszi, a ki mostoha gyermek, annál jobban sírhatja az édes szülőjét.

A közművelődési intézetek, könyvtárak, múzeumok, minden nemzetnek és minden kulturának fényűzése, de egyben művelődési képességének és jövőndő nagyságának is mértéke. Ily intézmények anyagi ellátása a legnobilisabb és a leggyümölcsözőbb befektetés, mert, hogy az ideális eszményt és humanista hagyományt ne említsem, a közgyűjtemények forrásai a szellem munkájának, mely hol a reális világban, hol az erkölcsi életben alkot nagyot és szerez pénzt és dicsőséget a nemzetnek. De a mellett vagyoniilag is gyümölcsöző. A nagy intézetek gazdasági és fináncz értéke sokszor meglepő adatokkal igazolnak. És szabad-e felejtenuünk, hogy Dickens élete rajzában mindig különösen kiemelik, hogy szegény sorsban születve és élve, szellemi bontakozását a British Museum könyvtárának köszönhette?

Ezek messze czélok, szinte ábrándok a mi szegényes világú mécsünk mellett. De az már közelebbi és zsebünket illető tény, hogy gyűjteményeink piaczei a külföld és az idegen gyűjtők árverészei. A mi annyit jelent, hogy a külföld e téren is kiaknázz benünket. Az elmúlt télen egy lipesei cég utazója járta sorban az ország könyvtárait, ez legalább őszinte volt és nyiltan dolgozott. De hány jó be nyitott sísakkal és tudjuk-e ellenörizni a külföldi ágenseket?

Ezek az élelmes emberek olcsón veszik és viszik el tőlünk és tömegesen azt, a mit mi a katalogusokból drágán és egyenkint vásárlunk vissza. És ez azért van így, mert a közönség nem ismer minket, nem bízik vásárló és fizető képességünkben. Annak adja, a ki kész pénzzel fizet. Sőt annak, a ki oda viszi a pénztét és föl-

keresi, hogy vele üzletet köthessen. Így gurúl ki az érték és így folyik ki utána a pénz. Veszteségünk pedig kettős, mert a kifosztott múlt új emlékeket már nem termelhet, mert az üzleti nyereség idegen zsebbe vándorol. Szegényedik multunk és romlik jelenünk, mert ily tapasztalás után méltán hihetik rólunk, hogy nem értjük történelmi és művészi emlékeink becsét, vagy azt, hogy csakugyan szegények vagyunk.

Talán megkérdi valaki, miért hozom elő mindezeket? Bizonyára nem azért, mintha nagyon örvendetesnek találnám. Hanem elő hozom azért, hogy eszméltessek, mert nálunk ilyféle gondolatok költésére más alkalom nem igen kínálkozik, mert éreztetni akarom, hogy ma a könyvtártól s a rokon gyűjteményektől mást kell várni, minthogy vegetáljanak és végül, mert a múzeumi gondolatot senki más nem képviseli, mint maguk a gyűjtemények. Igen mindegy, hogy én mondom-e el, vagy más igazgató társam, a tény sem innen, sem onnan nézve nem fog változni.

Ez a tapasztalás szerencsére nem veszi el a közönség kedvét attól, hogy tehetsége szerint ne istápoljon bennünket. Adakozó kedve fokozódik, kivált mióta látja, hogy támaszkodhatik buzgóságunkra és érzi, hogy mi is szeretjük azt, a mi ő neki kedves, hogy tehát nem aktával, hanem szívvel intézzük el dolgait, ha mihozzánk fordul. És ha mi egyesület, szegények és fogékonytalank vagyunk, a mi jó közönségünk fogékony és gazdag. E vonások már az idén nagyobb mértékben gyümölcsöztek gyűjteményeink javára. A mellékelt kimutatásban hálás szívvel nyugtatom a könyvtár javára tett adományokat és köszönetem jeléül és nyilvános elismerésül egyenkint és adományaik feljegyzésével névszerint sorolom fel jóttevőinket. Fogadják együtt és egyenkint hálás köszönetünket most a beszámolóskor. Elaprózva az érzés mindig veszt erejéből, vajjon az összesített hála megnyerte-e azt az erőt, a mi veszendőbe ment volna, ha egyenkint sorolom fel adományosainkat?

A csere az idén is úgy folyt be, mint tavaly. Tavaly azt írtam, hogy a szakosztályok közül az egyik, t. i. a böles. stb. tudományi, a cserét a maga részéről elhanyagolta. Az idén azt írom: nem kultiválta eléggé intensíven. És miért írom így? Mert a szakosztály csak a kifejezés ellen védekezett. Mert, ha a tény ellen akart volna védekezni, akkor egy év alatt 16 folyóiratnak 44 köteténél bizonyára többet küldött volna be.¹

¹ A b. ny. és tört. tud. szakosztály elnöksége már m. é. jun. 4-én az íg. választmányhoz a m. é. közgyűlésen emelt vádra beadott válaszában megfelel erre a most ismétlődő vádra, a következőkben:

„Szakosztályunk néhány évvel ezelőtt nyomatott felhívást küldött minden hazai tud. társulathoz és rokonezelű folyóirathoz és csereviszonyt aján-

Köteles példányaink sorsa még nem dőlt el ebben az évben. A kolozsvári és a marosvásárhelyi kir. főügyészségek területén gyűjtött sajtó példányokat annak idején és annak módja szerint megkaptuk és feldolgoztuk, de a budapesti anyagból, csak a hírlapoknak és folyóiratoknak egy részét dolgozhattuk fel, azt a melyikre az előzetes tárgyaláskor a könyvtár joga föltétlenül meg volt állapítva és jegyzékbe foglalva. A nagy tömeg még ma is érintetlen, mert a Minisztériumhoz benyújtott kérelmünk, hogy a könyvtár előválasztási jogát biztosítani méltóztassék, az év folyamán még nem nyert elintézését. Ily módon az 1898—1901. évek anyaga csupán őrizetbe van érvé.

Az egész múlt évi gyarapodás föl van dolgozva, a mi tekintve, hogy az egyetemi könyvtár évi gyarapodása 3641 mű 8190 kötet volt és az is fel van dolgozva, nagyon tiszteletre méltó eredmény. A két könyvtár évi gyarapodása tehát 6625 mű 13,144 köt., ill. füzet. Ezzel a gyarapodással az egyesített könyvtárak a hazai legnagyobb könyvtárak mértékével mérve, a nagy könyvtárak sorába állottak. Miután pedig az egyetemi könyvtár állománya pontosan, 35,280 mű 69,492 köt. ill. füz., a muzeum-egylet könyvtáráé a régi kimutatások alapján körülbelül 66,406 köt. ill. füz., a két könyvtár egyesített anyagából alkotott egyetemi és muzeumi könyvtár anyaga 135,898 köt. ill. füz.; oly szám tehát, a mely méltán kelt várakozást gyűjteményünk iránt.

Ez a nagy és egységesen kezelt könyvtár kinőtt már Erdély határából és a Királyhágót átlépve, magyar földre is kiterjeszti közművelődési hatását. Még oly vidékekre is, a melyek földrajzi fekvésüknél fogva a fővárosi nagy könyvtárak vonzó körébe esné-

lott fel. A melyik elfogadta, azzal csereviszonyba lépett, a melyik nem reflectalt, azt karhatalommal nem kényszeríthette.

A cserepéldányok egy része egyenesen a könyvtárba küldetik, más része ismertetés céljából az Erdélyi Muzeum szerkesztőségébe. Ezeket a szerkesztő az eddigi szokás szerint év végén összeszedi és beszorgáltatja. Hogy ezek hézagosak, annak oka az, mert ezek egy része is hibás címzés és postai kezelés következtében az Erdélyi Muzeum *szerkesztősége* helyett a *könyvtárba* küldetik, vagy másfelé téved, mint a hogy a könyvtárigazgató ismételen bontott fel tévedésből az E. M. E. elnökségének szóló s tévedésből hozzá vitt levelet is.

A második szakosztályt a könyvtárigazgató elismeréssel tünteti ki, hogy 92 külföldi és 30 hazai tud. társasággal áll összeköttetésben. A hazaiaknál a számarány nálunk sem kedvezőtlenebb; külföldi összeköttetéseket, mint ismételve megmondtuk, azért nem cultiválhatunk, mert folyóiratunk nem ad német, vagy francia nyelvű fordításokat*.

Azóta a m. év végén nyomatott felhívásokat küldött szét mindazon társulatokhoz és folyóiratokhoz, melyekkel csereviszonyban van, hogy kiadványaikat ezentúl egyenesen a könyvtárba küldjék. Módjában áll tehát a könyvtárnak a csereviszonyt ezután tetszése szerint cultiválni.

Szerk.

nek. Okát nem találok másban, mint abban, hogy meg vannak elégedve velünk, mert iparkodunk minden igényt a lehetőség szerint kielégíteni. Forgalmunk itt a városban is igen tekintélyes, a mennyiben olvasótermünk általában zsufolt és kölesönzésünk a leg-élénkebb, miről egyébként a II. sz. melléklet adatai tanuskodnak.

Itt emlékezem meg arról, hogy a kölesönzési forgalomban három esztendő óta tartó rendszeres munka után már körülbelül elérkeztem a normális állapotra. Pedig, mikor a könyvtár vezetését átvettem, harmincz esztendő óta nyilvántartott és be nem hajtott hátrálékokkal kellett megküzdennem. Három év óta egy tisztviselőm állandóan a kölesönzés hátrálékaival foglalkozik. Erre a munkára annál nagyobb szükség volt, mert a régi tömegtérítvények kezelhetlensége miatt a nyilvántartás szinte illuzórius volt.

Jelentésemnek második részében el fogom mondani röviden, a mi ez év alatt a könyvtár belső rendje körül történt.

A könyvtáraknak nem volt helyi katalógusok, vagy ellenőrző jegyzékük, úgy hogy akár egy jelentkező hiánnyal szemben, akár valami előre nem látott véletlennel szemben sem tudhattunk bizonyos dolgokat megállapítani, sőt még a rendes fölállítás alkalmával is örökös zavarban voltunk, mert a legutolsó számot illetőleg csak a számozást végző magán feljegyzéseire, vagy emlékező képességére voltunk utalva. E helyzet tarthatlanságát belátva, hamarosan a helyi katalógus felállításán dolgoztam és 1901. nyarán elvben, őszén tényleg megindult a katalógus munkája, melyre a Minisztérium 9562 kor. rendkívüli költséget engedélyezett. A munka oroszlán része 1902. nyarán folyt le, addig előkészítettünk mindent, a nyáron elvégeztük a katalógus felállítását és a revíziót és az ősztől mostanáig folytatjuk a hiányok pótlását, végezzük a javításokat és átdolgozzuk, a mit a múltban hibásan vettek fel.

A könyvtárak czédula katalógusa ugyanis nem egységes elv alapján készült. Egy része a czéduláknak tárgyi kaalógusul, egy része czímtárul készült és az utalók közül csak elvétve volt egy-egy régebbi az őt illető szignaturával ellátva, sőt az utalók készítését sem vették nagyon gondosan elő, mert egy névre több műnek egyesített utalását vezették rá, sőt igen sok utaló hiányzott is. E tapasztalások kényszerítettek, hogy az egész czédula katalógust átdolgoztassam és ez meg is történt a revízióval és a helyi katalógus felállításával egyetemben és egy időben.

A könyvtárak anyaga raktárszerűen volt egymásra halmozva, a nélkül, hogy akár az anyag belső természete szerint, akár a felállítás külső technikája szerint valami tagolása lett volna. Így egymás hátán állott hirlap és könyv, mert csupán a kéziratok és okleveles anyagot választották el annak előtte egymástól. A nyomtatványok közül a Régi Magyar Könyvtárnak csak az a része volt

kiválasztva és felállítva, a mely Szabó Károly I. kötetében van lajstromozva. A nyár folyamán tehát megindult az anyagnak csoportonként való elválasztása és felállítása. Önállóan és külön elhelyezést nyertek, a Régi Magyar Könyvtár,
 a Folyóiratok gyűjteménye,
 a Hirlap gyűjtemény

és végül egy kézi könyvtár, a melyben a legszükségesebb encyclopaediák, szótárak bibliographiai és könyvtártani segéd-munkák, életrajzi lexiconok és így tovább vannak egybegyűjtve, csoportonként felállítva. Külön választottuk a gyászjelentéseket és a proklamációkat, közéjük osztva azokat is, melyek a kéziratok között voltak és összesítettük ezeknek egész anyagát.

Ilyen módon a könyvtár keretei anyaguknak belső természete szerint lassan-lassan kialakulnak, máris önállósultak a következő csoportokban:

- I. Incunabulumok, az 1500-ig nyomtatott könyvek,
- II. RMK. az 1711-ig nyomtatott magyar irodalom,
- III. A folyóiratok,
- IV. A hirlapok,
- V. Gyászjelentések és proklamációk,

valamennyi a nyomtatványi osztályon belől. Külön kiemelendők és kiválasztandók még a nyomtatványok anyagából a) a térképek, b) az apró nyomtatványok, c) a díszművek, d) a metszetek, e) a nap-tárak, schematismusok és végül f) a ponyva irodalom termékei.

Mindezek együtt, mint a nyomtatványi osztály csoportjai eddig elválaszthatlanul állítottak fel, miáltal a gyűjtemény kiállítása, kezelése és fentartása egyformán bajos volt. Most, hogy a selectiója a múlt nyáron megindult, az I—V. csoport anyagát kiválogathattuk és önállóan föl is állíthattuk. És pedig a folyóiratokat és hirlapokat a régi torna-vívó helyiségben, az egyetemi épületben külön e célra víztelenített és betonba rakott terrazzóval burkolt helyiségben, helyeztük el és állítottuk fel, az Incunabulákat és a RMK anyagát az igazgató szobájában lévő új szekrényekbe helyezve gyűjtöttük össze. Megjegyzem, hogy ez utóbbi anyag felállításában szoros kronologiai rendet vettem a felállításra irányadóul és mellőztem azokat a kategoriákat, a melyek szerint Szabó Károly a maga munka csoportosította. Mert az tisztán technikai kategória, mely a munka készülése közben alakult ki, míg az időrendi felállítás és úgy, hogy mind a három részre kiterjedjen, megfelel a történeti fejlődésnek és a könyvészeti érdekek is.

A többi csoport kiválasztása és felállítása még a jövő feladata. De én hiszem, hogy arra is hamarosan rá fog kerülni a sor, hiszem pedig két okon: 1. mert a fejlődés nem tűr logikátlanságot, 2. mert a könyvtár helyzete ma egyenesen megköveteli, hogy a

kibontakozás munkája elé semmi akadályt ne állítsunk. Hiszem különösen azért, mert a vallás- és közoktatásügyi minisztérium az utóbbi években hálára méltó áldozatokat hozott a könyvtár érdekében. Az idej költségvetési előirányzatba pedig az önálló könyvtári épület emelésére szükséges összegnek I. részletét állította bele. Az új épület végleges otthona lesz könyvtárunknak, meg kell tehát szabadulnia minden ideiglenességtől és meg kell nyernie szerves fejlődése biztosítására rendszeres kereteit, szakszerű felállítását és gondozásának állandóságát, a mi mind csak a végleges berendezés által érhető el.

Itt eljutottam jelentésem végére, oda, a hol már csak köszönni valóm van. Abban, hogy a könyvtár kibontakozása ilyen eredményről számolhatok be, fő és legnagyobb része van munkatársaimnak a könyvtárak tisztviselőinek és szakmunkásainak, a kik Gazelli Árpád úrral élükön, ezt a nagy munkát végrehajtották és maguknak a könyvtár történetében maradandó érdemet biztosítottak. Ha szabad azt mondanom, ők a könyvtárnak a keresztaszülői. Mert munkájuk által és fáradságuk gyümölcseképpen a könyvtár eddigi raktárszerű jellegét elvesztvén, szerves és rendes gyűjteménnyé lett.

Köszönetet kell mondani a tud.-egyetem tekintetes Tanácsának, mely a könyvtár érdekét mindig szívében hordozta, szeretettel gondozta és szerencsésen képviselte. Hálánkat kell kifejeznünk a nagyméltóságú Minisztérium iránt, hogy a könyvtárak második megalapítását lehetővé tette azzal, hogy a kibontakozás és szervezkedés keresztül hajtására szükséges munkaköltségeit engedélyezni kegyes volt.

Az elmondottak után, azt hiszem, a t. Közgyűlés felment attól a vádtól, hogy drága idejét hosszabban foglaltam le. Azonban az év története gazdag volt jelentőség teljes eseményekben, most már mondhatom: eredményekben is, melyekről be kellett számolnom. Mert az év munkája a könyvtár életére a második alapítás jellegével bír. Nem elég összehalmozni egy heterogén elemekből álló gyűjteményt, hanem azt szervesen kell fölfogni és szervesen kell fölláítani. Sőt még azzal sem szabad megelégedni, hogy a mai eredményekkel dicsekedhetünk, hanem dolgozni kell tovább és mindig előre tekinteni, nem azért, hogy az utánunk jövő nemzedék ítéletét elkerülhessük, hanem azért, hogy a jól végzett munka örömét nyugodt lélekkel várhassuk.

Kérem a t. Közgyűlést, hogy jelentésemet örvendetes tudomásul venni és az egyetem tek. Tanácsának, valamint a nagyméltóságú Miniszter úrnak a közgyűlésből köszönő iratot intézni szíves legyen.

Kolozsvárt, 1903. május hó 20-án.

Erdélyi Pál,
igazgató.

Az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának az 1902. év folyamán könyveket ajándékoztak:

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium	1	mű, 4 rész.
„ „ „ földművelésügyi miniszterium	5	„ 7 „
„ „ „ kereskedelemügyi „	1	„ 1 „
„ „ „ belügyminiszterium	1	„ 2 „
Orsz. képviselőház	1	„ 16 „
Múzeumok és könyvtárak Orsz. Tanácsa	3	„ 3 „
„ „ „ Főfelügyelősége	1	„ 1 „
Magyar Tud. Akadémia	12	„ 16 „
Smithsonian Institution dr. Körösy útján	1	„ 4 „
A kolozsvári m. kir. Ferenc József tud.-Egyetemen	—	„ 5 „
A budapesti tud.-egyetem könyvtára	—	„ 1 „
A m. kir. földtani intézet	2	„ 3 „
Ornithologiai központ	—	„ 1 „
Szilágyvármegye alispáni hivatala	—	„ 2 „
Kalocsai r. kath. érsekség	—	„ 1 „
Székely Nemzeti Múzeum	—	„ 1 „
Borsod-Miskolczi Közműv. és Múzeum-egyesület	—	„ 1 „
Tolnamegyei Gazdasági-Egyesület	—	„ 4 „
Iparművészeti-Társulat	—	„ 2 „
Verein v. vaterländ. Geschichte	1	„ 2 „
Kolozsvári Zeneconservatorium	1	„ 1 „
Kolozsvári kereskedelmi- és Iparkamara	30	„ 57 „
Kolozsvári Állatvédő-Egyesület	1	„ 1 „
Soproni Gyorsírókör	1	„ 3 „
Bárdy Gabi album szerk.	1	„ 1 „
Aquila szerk.	—	„ 1 „
Állatok védelme kiadóhivatala	—	„ 1 „
Bolond Istók kiadóhivatala	—	„ — „
Budapesti Gyorsíró kiadóhivatala	—	„ 1 „
Család és Iskola „	—	„ 1 „
Csiki Gazda „	1	„ 1 „
Ellenzék szerk.	—	„ 1 „
E. M. K. E. kiadóhiv.	—	„ 3 „
Foia Scolasticá „	—	„ 1 „
Gyógyászat „	—	„ 1 „
Gyógyszerési Hetilap kiadóhivatala	—	„ 1 „
Gyorsírászati Lapok „	—	„ 1 „
Háztartás „	—	„ 1 „
Keresztény Magvető „	—	„ 1 „
Kis Tükör „	—	„ 1 „
Könyvtári Szemle „	1	„ 1 „
Landwirtschaftliche Blätter „	—	„ 1 „
Magyar Polgár szerk. „	—	„ 1 „
Maros-Torda „	—	„ 1 „
Orsz. Középisk. Tanáregyesületi Közlöny kiadóhivatala	—	„ 1 „
Sárospataki Lapok kiadóhivatala	—	„ — „
Siebenb. Deutsch. Tagblatt „	—	„ — „
Székely Nemzet „	—	„ — „
Tanügyi Tanácskozó „	—	„ — „
Transilvania „	—	„ — „
Unitárius Közlöny „	—	„ — „

Amerikai magyarok dr. Márki Sándor útján	—	mű, 1 rész.
Dr. Abt Antalné	—	2 „ 2 „
Adorján János (Kolozsvár)	2	2 „ 2 „
Ajtai K. Albert (K. Papp Miklós gyűjteménye) 60 mű, 166 rész.	170	170
drb. apró nyomtatvány		
Gr. Apponyi Sándor (Lengyel, Tolna vm.)	—	mű, 1 rész.
Dr. Békésy Károly	3	3 „ 3 „
Biás István (M.-Vásárhely)	16	21 „ 21 „
Bihar Jenő (Budapest)	1	1 „ 1 „
Borosnyay Pál	2	2 „ 2 „
Buday Zádorné, Buday Emma (Tisza-Ujlak)	8	8 „ 8 „
Dr. Czecz Dénes	1	1 „ 1 „
Czerny Antal (Kolozsvár)	3	4 „ 4 „
Dezső Béla	1	1 „ 1 „
Dr. Dirner Gusztáv	—	1 „ 1 „
Divald Kornél	1	1 „ 1 „
Dr. Erdélyi Pál	—	4 „ 4 „
Friedmann Elek (Kolozsvár)	2	2 „ 2 „
Gassner J. M. (Besztercze)	1	1 „ 1 „
Dr. Gyalui Farkas	3	4 „ 4 „
Hermann Ottó	1	1 „ 1 „
Huszár György	1	1 „ 1 „
Ifj. Issekutz Gergely (Kolozsvár)	1	1 „ 1 „
Dr. Kalecsinszky Sándor (Budapest)	2	2 „ 2 „
Dr. Kardos Samu (Debreczen)	1	2 „ 2 „
Kelemen Lajos	3	4 „ 4 „
Kis Ernő	1	1 „ 1 „
Kocsi Géza (Gyalu)	1	1 „ 1 „
Koncz József (M.-Vásárhely)	1	1 „ 1 „
Kún Béla (Kolozsvár)	1	1 „ 1 „
Lampel Róbert (Budapest)	1	1 „ 1 „
Dr. K. Lippich Elek	1	1 „ 1 „
Makray László (a Torma Zsófia-féle hagyatékából)	160	231 „ 231 „
Mantsu Hareti (Uzon)	2	3 „ 3 „
Dr. Márki Sándor	1	4 „ 4 „
Matócsi János (Kolozsvár)	6	6 „ 6 „
Moesz Gusztáv (Brassó)	1	1 „ 1 „
Dr. Moldován Gergely	1	7 „ 7 „
Niederlein Gusztávo (Philadelphia.)	1	1 „ 1 „
Nuszbeck Sándor	1	1 „ 1 „
Dr. Orient Gyula	2	2 „ 2 „
Papp István (Brassó)	1	1 „ 1 „
Péterfi Zsigmond (Kolozsvár)	1	64 „ 64 „
Dr. Posta Béla	1	1 „ 1 „
Dr. Richter Aladár	2	2 „ 2 „
Rubin Samu (Kolozsvár)	1	1 „ 1 „
Russel Károly	—	1 „ 1 „
Schlandt Henrik (Brassó)	1	1 „ 1 „
Szász Ferencz (Kolozsvár)	1	2 „ 2 „
Szénási József	1	1 „ 1 „
Sennovitz Adolf (Budapest)	1	1 „ 1 „
Dr. Szentkirályi Gyuláné	547	547 „ 547 „
Sztojka János	1	1 „ 1 „
Sztripszky Hyador (Kolozsvár)	12	15 „ 15 „
Takáts Endre (Kolozsvár)	4	4 „ 4 „
Dr. Temesváry Rezső (Budapest)	2	3 „ 3 „

Dr. Szádeczky Béla	1 mű, 1 rész
Nagy Gábor (Gerend) }	317 drb.
Pál Bálint " }	
Ismeretlen ajándék	12 mű, 13 rész.

Összesen : . . . 1265 mű, 1636 rész.

Vétel	461
Ajándék	1907
Köt. péld.	2586
<u>2985 mű</u>	<u>4954 kötetben és füzetben</u>

Ajándék	1265 mű,	1636 rész.
Csere: a) böles. szakoszt. r.	9	44
b) math. " r.	35	222
c) alkalmilag	3	5
	<u>1312 mű,</u>	<u>1907 rész.</u>

A kolozsvári m. kir. Tudomány-Egyetem és Erdélyi Múzeum-Egyelet könyvtárának használata az 1902. évben.

Házi használatra kivett művek			Az olvasóteremben használt művek	
Hónap	Hány mű	Hány darab	Hány mű	Hány darab
Januárus	241	390	1034	1304
Februárus	286	405	1961	2165
Márczius	338	421	1482	1676
Április	334	402	1088	1398
Május	467	563	1103	1364
Junius	513	629	673	1067
Julius	142	207	} Revisio miatt az olvasó terem zárva volt	
Augusztus	125	181		
Szeptember	319	408		
Október	347	429	1888	2158
November	325	413	1200	1496
Deczember	314	439	763	978
Összesen:	3751	4878	11192	13606

II. Jelentés az érem- és régiségtárról.

Tisztelt Közgyűlés!

Az érem- és régiségtár 1902. évi gyarapodása számbeli kifejezést nyer azon táblázatos kimutatásokban, amelyeket rendes szokásunkhoz híven ez évben is jelentésünkhöz csatolunk és amelyekből kitűnik, hogy az éremtár 1601 drb. éremmel és 2 drb. papírpénzzel gyarapodott, még pedig: ajándék útján 225 drb.-bal, vétel útján 1376 drb.-bal. E gyarapodásból 18 drb. esik a római, 863 drb. esik a magyar, 28 drb. az erdélyi, 674 drb. a külföldi és 18 drb. az emlékérmekre.

Ezen gyarapodás megítélésénél méltóztassék figyelembe venni, hogy olyan érmet, amely intézetünknel már megvan, még ajándékba sem fogadunk el, mert a duplumok számának emelése egy nagy országos intézménynek feladata nem lehet, amiből következik, hogy a fent kitüntetett számok csupa olyan érme megszerzéséről tanúszkodnak, amelyek eddig intézetünkben nem voltak meg. Így fogván fel a dolgot, nyugodtan mondhatjuk, hogy az éremtári gyarapodás tekintetében intézetünk számottevő évet fejezett be. Csak tájékoztatóul említem, hogy éremtári szerzeményeink között ezidén olyan érme is szerepelnek, amelyek eleddig teljesen ismeretlen változatok, s ilyenformán nemcsak azért emelik gyűjteményünk becsét, mert ott eddigi hiányt pótolnak, de azért is, mert az érmészeti tudományt új adatokkal gyarapítják. Annál örvendetesebb e jelenség, mert e nemű szerzeményeink épen a magyar érmészet körébe vágnak.

Az éremtár életéből egyébként más örvendetes dolgot is jelenthetek. Ismeretes a t. közgyűlés előtt azon, éremtárunk fejlődését gátló körülmény, hogy törzsgyűjteményünk nélküli a rendszeres lajstromozást; hogy tehát nem vagyunk abban a helyzetben, hogy tudjuk, mennyi és milyen becsű érmekkel rendelkezünk; nem tudjuk azt, mennyi duplumunk van s így nem szabadulhatunk a fölösleges tehertől, nem tudjuk rendszeres átnézetben összeállítani azt, ami minden egyes csoportra nézve a pótlendő hiányt képezi, azért minden érem-vásárlásnál hetekbe kerül annak konstatálása, hogy a piacra került érem-darabokra van-e gyűjteményünknek szüksége, vagy nincs; végül mindezekből folyólag egyrészt nem ápolhatjuk a csereviszonyt, másrészt nem állíthatjuk a gyűjteményt a szakbéli kutatás rendelkezésére.

Ezen valóban szegényletes állapot megszüntetésére megtörtént az első lépés, amennyiben a nm. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium rendelkezésünkre bocsátott olyan összegeket, amelyekből 11 drb. érem-szekrényt és egy drb. duplum-szekrényt készíthettünk, úgy, hogy ma 47.362 érem elhelyezésére rendelkezünk

helylyel, ami, tekintettel arra, hogy gyűjteményünk ma körülbelül a 33 ezer körül jár, lehetségessé teszi annak szakszerű elhelyezését, s egyúttal körülbelül 5 évre újabb szerzeményeink elhelyezéséről is gondoskodva van; de jelenti azt is, hogy megvan a lehetősége duplumaink szétválasztásának is.

Ez a dolognak örvendetes oldala, a mely mögött azonban szomorú háttér is lappang. Érem-gyűjteményünk szakszerű lajstromozása két embernek legkevesebb három évi munkáját jelenti, de csak abban az esetben, ha a beérkező újabb leletek feldolgozása őket ezen munkájukban fel nem tartja. Intézetünkben jelenleg egyedül az első gyakornok foglalkozhatik numismaticával, mert a második gyakornok mellé rendelt assistens a régiségtár munkáját sem győzik annyira, hogy az első gyakornoknak is számtalanszor abba kell hagynia éremtári működését és a régiség-gyűjteményben kell segédkeznie.

Ilyen viszonyok közt nem is ígérhetem, hogy az éremtár végleges rendezését akármelyikünk is megéri, s épen azért a nm. m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz, a melynek jóakaró istápolását intézetünk állandóan érzi, sőt csakis azért tud existálni, mert különben már régen tönkrement volna, — mondom — a magas miniszteriumhoz fordultam, hogy az éremtár rendezése végett két tudományos segéd munkás felvételét engedélyezze. Fájdalom, ezt a magas miniszterium fedezet hiányában nem tehette meg.

Éremtárunk országos jellegének természetéből folyik, hogy az ország területén előforduló és a nm. m. kir. pénzügyminiszteriumhoz beérkező leletek kiválogatásának jogában részesítettünk. Ennek daczára ebben a kedvezményben ez ideig nem részesültünk. Felterjesztéssel fordultam tehát a nm. m. kir. pénzügyminiszter úrhoz, s felterjesztésem tartalmát audientíán is kifejtettem ő nagyméltósága előtt. Kérésünk kegyes meghallgatásra talált; ő nagyméltósága elrendelte, hogy ezentúl minden ilyen érem-lelet kiválogatásra intézetünknek is megküldessék.

Ez a rendelet kiszámíthatatlan forrása lesz éremtárunk gyarapodásának, mert a leletekből gyűlik a legbecsesebb anyag és még hozzá olcsón is, mert az ily módon kiválogatott drbok a tiszta fém-értékben mennek át gyűjteményünk tulajdonába. E rendelkezés nem remélt perspectivákat nyit, de olyan munkatömeget is jelent, a mely mélységes aggodalommal tölt el akkor, ha fent vázolt személyzeti viszonyainkra gondolok.

Régiségtárunk gyarapodása 698 drb.-ot tesz ki, a melyből 214 drb. ajándékból, 484 drb. vételből származik. E gyarapodás kiterjed egyiptomi, őskori, római, népvándorlaskori, ipartörténeti, fegyvertári, vegyes, kegyeleti és építészeti csoportjainkra.

Egyesületünk választmányában kifejezést nyert azon óhajítás,

hogy a táruk igazgatói jelentéseiket rövidebbre fogják. Méltóztassék ennek tulajdonítani, ha szerzeményeink egyes csoportjainak jellemzésétől ezúttal eltekintek. Annál könnyebben tehetem ezt, mert érem- és régiségárunk f. hó 29-én úgyis kilép eddigi elzárkozottságából és az egyetemi évzáró ünnepélylyel kapcsolatosan át fog adatni a nagy közönség használatára. Ilyenformán egyesületünk minden egyes tagjának módjában lesz megismerkedni régiségári gyarapodásaink természetével.

Mindazonáltal nem mulaszthatom el, hogy egy pár lényegesebb dologról be ne számoljak. Az első, a mit ki akarok emelni az a körülmény, hogy régiségárunk bármi szűkös viszonyok közt volt, a rendszeres ásatások rendezését ez idén sem mulasztotta el. Ennek köszönhetjük az ördögös-füzesi aeneolythikus telep pontos megvizsgálását, s az onnan származott nagyszámú és jól megfigyelt régiségeket. Ennek köszönhetjük azt is, hogy a halstatti ízlésű piski-i temető végleges föltárását befejezhattük.

Régiségárunk országos jellegét igyekeztünk érvényre juttatni abban is, hogy az Erdélyben előkerült leletekre nézve régiségárunk érdekei megóvassanak. Ez irányú törekvéseink megvalósításánál nagyméltóságú dr. Hegedűs Sándor úr volt kegyes önzetlen támogatásával intézetünknek segélyére sietni, de ezen kívül a nagym. vallás- és közoktatásügyi miniszterium, nemkülönben a nagym. m. kir. pénzügyminiszterium is, a legőszintébb jóakarattal voltak intézetünk irányában. Ezen törekvéseink sikerét képezi a zalathnai Fortuna-szentély egyházi felszereléséből származó 6 drb bronz-edény és két drb felírtas fogadalmi oltárnak intézetünk részére állami letétképen történt átengedése és azon miniszteri rendelet kibocsátása, a melynek értelmében intézetünk ezentúl szabadabban fog mozoghatni az erdélyrészi kincstári területeken előfordult régiségek megszerzése terén. Nem mulasztottuk el, hogy ezen fontos jótéteményekért úgy írásban, mint személyesen is, kifejezést adjunk az intézet őszinte hálájának, de ezt most is kötelességünknek tarjuk kifejezni. Nevezetes előre-lépést tettünk az erdélyrészi ötvösség emlékeinek begyűjtése tekintetében is.

Többször hangsúlyoztam azt a szomorú állapotot, hogy az Erdélyi Országos Múzeum régiségára éppen abban a legszegényebb, a miben múltunk leggazdagabb volt. Az ötvösség eleddig a kis művészeteknek az az ága, a melyről tudjuk, hogy abban Erdély már a XIV. sz.-tól kezdve sajátosat és művészi termelt. Kolozsvári Márton és György, a kiknek híre az egész Európát bejárta, s a kik a prágai Szent-György szobrot sok más nevezetes emlékekkel egyetemben megalkották, — ötvösök voltak. Az ő nevük nem az egyetlen abban a fényes sorozatban, a mely az erdélyi ötvösség fényes múltjáról beszél, s az ő munkájuk nem az egyetlen, a mely

e fényes múltnak kiváló emléke. Az erdélyi ötvösség szoros összeköttetésben van a Nyugattal egyrészt, a Kelettel másrészt, olyan sajátos műgyakorlatot is teremtett meg az erdélyi zománcban, a melyről mindenha híres lesz ennek az országrésznek politikailag már eltűnt neve és az Erdélyi Országos Múzeumban 1902-ig nem volt az erdélyi zománcznak egyetlen példája sem. Ma már van; és hogy van, azt első sorban annak a fenkölt gondolkodásnak és minden kicsinyességtől ment hazafias emelkedettségnek köszönhetjük, a mely a szt.-ferenczrendi atyák jelenlegi tartományi főnökének főt. László Polykárpnak lelkét olyan szépen jellemzi.

Főt. László Polykárp megértette azt, hogy a rendnek dicsőséges múltját akkor örökíti meg igazán, ha azt, a mi e múltból még fennmaradt, olyan helyen helyezi el, a hol annak fennmaradása egyrészt biztosítva van és a hol a másrészt a nyilvános szemlélet által állandóan bűzdít, tanít, lelkesít és rokonszenvet kelt maga a rend iránt is. Meg volt győződve, hogy ezzel szolgálatot tesz első sorban egyházának, másrészt a hazai kulturának; annál is inkább, mert ezt oly módon tehetta, hogy egyházának és rendjének minden komoly érdekét a lehető legscrupulosisabb módon megővta. A főtisztelendő tart. főnök úr u. i. beleegyezését adta ahhoz, hogy a mikházai szent-ferencz-rendi zárda két kelyhe a hozzátartozó paténákkal együtt érem- és régiségtárunknak oly módon engedtessek át, hogy ezekért cserébe az intézet két u. o. súlyú és anyagú stilszerűen, csúcsíves ízlésben kivitt kelyhet adjon és ezenkívül a rend számára 100 koronát fizessen. Ennek köszönhetjük, hogy ma a mikházai zárda két kelyhe, a melyek közül az egyik 1612-ben, a másik 1686-ban consecraltatott érem- és régiségtárunk tulajdonát képezi.

Ezen kelyhek közül az, a melyet 1612-ben consecraltak, nemcsak hogy rendkívül előkelő forma, a melyen még a csúcsíves ízlés hagyományai is érvényesülnek, de kuppájának kosarán három olyan lap foglal helyet, a melyet a híres erdélyi sodrony-zománcz díszít. A másik kehely tiszta renaissance-ízlésben tartott, s ezen ízlésnek szintén előkelő és erdélyi alkotása.

Ime tehát László Polykárp úr hazafias lelke megtalálta azt a formát, a mely lehetségesé tenné minden egyháznak, hogy az, a mi a dicső múlt emlékeiből a századok viharai, az emberek kapzsisága és a számos más szerencsétlenség daczára megmaradt, — s ez még mindig elég — teljesíthesse a hazai kultúra fölvirágoztatására azokat a szolgálatokat, a melyeknek megtételéért azt a magyarak istene megtartotta.

Mert ebben a formában csakugyan minden egyház megteheti azt a nélkül, hogy érdekei a legcsekélyebb csorbát is szenvednék. Főtisztelendő László Polykárp úr ezen kezdeményezése nem szo-

rúl dicséretre! a hazafias tett dicséri önmagát és intézetünk mindig őszintén fogja érezni a hálát, a mely neki ezen szép tettéért feltétlenül kijár. Annak az óhajtásának pedig, hogy az átengedett kelyhek mindörökre a mikházai rendház nevét viseljék, kész örömmel fogunk eleget tenni.

Hosszasabban időztem e tárgynál, mint jelentésem keretei kívánják, de sokkal rövidebben, semmint azt magának a ténynek elsőrangú fontossága megérdemelte; mert csakugyan az Erdélyi Országos Múzeum érem- és régiségtárának életében nem volt még olyan fényes szakasz, mint a minő az a szakasz lenne, a melyben főtiszt. László Polykárp úr hazafias példája lelkes követőkre találna. A főtisztelendő tart. főnök úr pedig meg fogja engedni, hogy krisztusi alázatosságát és az igaz férfit jellemző szerénységét a fentiekben próbára tettem, mert ismerni fogja annak a tapasztalati ténynek igazságát, hogy a példa nevel.

Említettem fent, hogy intézetünk e hó 29-én megnyílik a nagyközönség számára, s ehhez csak azt óhajtom hozzátenni, hogy a közönség számára elkészítettük négy nyomtatott ívnyi terjedelemben az osztály katalógusát is; hiszem, hogy ez a tény erősebbre fűzendi a kapcsolatot az érem- és régiségtár és a nagyközönség között, s remélem, hogy ezen kapcsolat következménye, az intézet bőségesebb gyarapodása sem fog elmaradni.

Magunk részéről megtettük mindazt, a mi a mi kötelességünk volt, megtettük annyira, a mennyire azt képességeink megengedték. Az érem- és régiségtár hatalmas lépésekkel halad előre; hogy mi lesz a sorsa, azt csak a Mindenható tudja. Annyi azonban bizonyos, hogy a mi most következik, az lehet fényes virágzás, de lehet szomorú visszaesés is, mert ha a megszorított igényekkel szemben tárgyi dotáczióink nem emelkedik, állandó segédzeméllyel el nem láttatunk, a stagnálás és visszaesés el nem fog maradni. Én bizom, hogy jogos igényeink meghallgatásra fognak találni, mert ha ez a bizalom nem éltetne, akkor már rég kétségbe kellett volna esnem; ezzel a bizalommal zárom jelentésemet, a melylyel maradtam a tisztelt közgyűlésnek

Kolozsvár, 1903. május 21.

alázatos szolgája

DR. PÓSTA BÉLA,
egyet. ny. tanár, igazgató.